

05.02.2025

44/00.01.06/202505.02.2025

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
kirjaamo@pohjois-karjala.fi

Viite Lausuntopyyntö, 17.12.2024

Asia POHJOIS-KARJALA, lausunto Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040, 2. vaiheen (energia ja maisemat) kaavaehdotuksesta

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto pyytää Pohjois-Karjalan alueellisen vastuumuseon lausuntoa maakuntakaava 2040:n 2. vaiheen ehdotuksesta. Vaihemaaikuntakaavassa käsiteltävät teemat ovat energia ja maisemat eli sähkönsiirto ja siihen liittyvä infra, teollisen kokoluokan tuuli- ja aurinkovoima-alueet sekä maisema- ja pohjavesikysymykset. Kaavan tavoitteena on vastata Pohjois-Karjalan maankäytön tulevien vuosien haasteisiin erityisesti puhtaan uusiutuvan energian tuotannon, käytön ja jakelun edistämiseksi sekä maisema- ja pohjavesialueiden saattamiseksi ajan tasalle. Maakuntakaavan tavoitevuosi on 2040 ja tarkasteltavana alueena on koko maakunta ja sen 13 kuntaa.

Pohjois-Karjalan alueellinen vastuumuseo on tutustunut kaavaehdotuksen lausuntoaineistoon ja lausuu sen perusteella seuraavaa.

Arvokkaat maisemat

Kaavaehdotusratkaisussa osoitetaan päivitettyinä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet asianmukaisin kaavamerkinnöin ja -määräyksin. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (ma/mv, 12 kpl) osoitetaan kaavassa valtioneuvoston vuoden 2021 päätöksen pohjalta (VAMA 2021), joten museolla ei ole näihin huomautettavaa.

Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden (ma/mm) osalta alueellinen vastuumuseo on osallistunut kaavatyön tueksi perustetun maisematyöryhmän toimintaan. Työryhmä käsitteli kokouksissaan kaikki aiemmin osoitetut arvokkaat maisema-alueet sekä muutaman uuden alueen ja päätyi ryhmää tyydyttävään kokonaisratkaisuun. Museo pitää ryhmän toimintaa hyvänä ja saatuja tuloksia tarkkaan harkittuina. Aiemman 55 maakunnallisen maisema-alueen sijaan kaavaluonnoksessa osoitetaan 45 maisema-aluetta. Museolle ei ole näiden alueiden osalta kaavaratkaisuun huomautettavaa.

Museo toivoo, että kaava varten laadittuja selvityksiä (mm. karttatarkastelut) ja materiaaleja (mm. drooni-kuvat ja kohdekortit) sekä asiantuntijaryhmän työpanosta hyödynnetään arvokkaiden maisema-alueiden esiintuonnissa esimerkiksi julkaisun, maisemakylttien tai muun hankkeen avulla. Maakunnallisesti arvokkaat maisemat ovat suurelle yleisölle melko vieraita ja onnistunut markkinointi voisi poikia niin maiseman vaalimisen kuin koko maakunnan vetovoiman kannalta positiivista nostetta: parhaassa tapauksessa arvokas maisema ankkuroi paikallisia maakuntaan tuoden samalla matkailijoita sekä elinvoimaa alueelle. Museo osallistuu mielellään asian jatkoideointiin.

Energia-teemaan liittyvät ratkaisut

Tuulivoima

Tuulivoimatuotannon osalta vaihemaakuntakaavan tavoitteena on päivittää tuulivoima-alueet ajan tasalle koko maakunnan alueella. Maakuntakaavassa osoitetaan vähintään kahdeksan suuren kokoluokan voimalan muodostamat tuulivoimala-alueet (tv). Kaavaehdotuksessa tuulivoimala-alueiden lopulliseksi määräksi esitetään 18 aluetta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 460 km² ja teoreettinen voimaloiden maksimäärä 561 voimalaa.

Kuten museo on jo aiemmissa lausunnoissaan tuonut esille, tuulivoima-alueiden osalta tulee varmistua, ettei niistä aiheudu merkittävää kielteistä vaikutusta arvokkaille maisema- ja kulttuuriympäristöalueille. Museon huolena on erityisesti ollut Kolin kansallismaisema ja Koliilta avautuvat kaukonäkymät. Museo on lausunnoissaan painottanut, ettei maakuntakaavalla tule mahdollistaa kansallismaiseman arvojen heikentämistä. Kolin ohella myös muiden arvokkaiden maisema-alueiden läheisyyteen sijoitettavia tuulivoima-alueita tulee harkita huolella ja merkittävät vaikutukset huomioiden.

Maakuntakaavaluonnokseen verrattuna alueita on nyt rajattu uudestaan erityisesti Kolin näköaluetarkastelun sekä Natura-vaikutustarkastelun perusteella. Museon näkökulmasta kaavaehdotusratkaisu on kehittynyt tältä osin hyvään suuntaan.

Kolin kaukomaisemaan näkyvän Maksimovaaran tv-aluevarauksen vaikutuksia tulee kuitenkin havainnollistaa ja arvioida vielä nyt esitettyä selkeämmin. Alue pohjautuu luonnosvaiheen Pankakoski-Räpsynvaara-alueeseen, jota on nyt rajattu pienemmäksi kohdistuen Maksimonvaaran ja sen eteläpuoleisille alueille. Kolin maisema-alue on alueesta lähimmillään noin 18 kilometrin päässä ja Kolin huippu alle 25 kilometrin päässä. Näkyvyysanalyysin perusteella maisemavaikutukset kohdistuvat vesistöille, mutta voimalat näkyisivät myös Kolin huipulle. Selkeämpi havainnollistaminen auttaisi arviointia myös Koliilta osittain näkyvän Uimaharjun tv-alueen osalta.

Kaavaehdotusaineistossa tv-alueiden valokuvasoitteet sekä kohdekorttien vaikutusarviointit ovat kaavaluonnoksen pohjalta laaditut, ja eivät näin ollen tuo esille ehdotusratkaisun mukaista tilannetta. Museon näkökulmasta maakuntakaavaratkaisu ei voi perustua osin puutteellisiin tai keskeneräisiin selvityksiin, etenkin Kolin ainutlaatuisen kansallismaiseman osalta. Haastavan talous- ja maailmantilanteen vallitessa maakunnalla ei ole varaa vaarantaa maamme tunnetuimman kansallismaiseman vetovoimaa ja arvoa.

Sähkönsiirtoverkot

Vaihemaakuntakaavan tavoitteena on päivittää nykytilanteen sähkönsiirtoverkko, muuntamot ja voimalaitokset sekä sähkönsiirron yhteystarpeet vastaamaan maakunnan nykytilannetta ja tulevaisuuden tarpeita. Kaavan tavoitteiden taustalla on myös vihreä/puhdas siirtymä, joka tarkoittaa sähköverkon ja energiainfran osalta, että ilmaston kannalta kestävään energijärjestelmään siirtymistä on edistettävä. Museo pitää tavoitetta kannatettava.

Maakuntakaavassa osoitetaan nykyinen 110 kV suurjänniteverkosto kokonaisuudessaan kehitettävänä pääsähkölinjana. Sen lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan 400 kV ja 110 kV uudet ohjeelliset pääsähkölinjat sekä 400 kV ja 110 kV pääsähkölinjojen yhteystarpeet.

Luonnosvaiheen jälkeen keskeisin muutos energia-infran osalta on Kontiolahdelta Nurmekseen osoitettava pääsähkolinjan 400 kV yhteystarve, joka kaavaehdotuksessa ollaan osoittamassa Pielisen molemmiin puolin.

Sähkönsiirtoverkon osalta tulee huomioida erityisesti valtakunnallisesti arvokkaat maisema- ja rakennetun kulttuuriympäristön alueet, ja uusien, maisemaan merkittävästi vaikuttavien linjojen sijoittamista näille alueille tulee välttää. Osa nyt esitetyistä linja- ja yhteystarveratkaisuista sijoittuu mm. Kolin sekä Nurmeksen Ylikylän ja Karhunpään valtakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille.

Energian siirtoverkkoa koskevissa kaavamääräyksissä todetaan, että kulttuuriympäristö tulee huomioida yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Museo mielestä määräyksen huomioida -termi tulisi muuttaa muotoon turvata.

Aurinkovoimatuotannon osalta kaavaluonnoksessa ei esitetty aluevarauksia, ehdotuksessa niitä on yksi, Kontiolahden Kyyrönsuo kaavamerkinnällä aur. Kaavaluonnoksen jälkeen maakunnallisesti merkittävien aurinkovoima-alueiden kokorajaa on nostettu 100 hehtaariin ja aurinkovoima-alueiden suunnittelumääräystä lievennetty yhtenäisille metsä- ja peltoalueille rakentamisen osalta. Lievennysratkaisua ja sen vaikutuksia on vielä hyvä punnitta tarkkaan esimerkiksi asiantuntijakannanottojen pohjalta.

Arkeologisen kulttuuriperinnön huomiointi maakuntakaavassa

Museovirasto on laatinut valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden (VARK) inventoinnin vuosina 2018–2023. Valtioneuvosto on hyväksynyt inventoinnin valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) tarkoittamaksi valtakunnalliseksi inventoinniksi 7.11.2024 ja päätös tulee voimaan 1.3.2025. Inventoinnin perusteella Pohjois-Karjalasta tunnetaan 37 VARK-aluetta, joihin lukeutuu muun muassa maamme vanhimpaan, jääkauden jälkeiseen pioneeriasutukseen liittyviä jäännöksiä sekä useita historiallisen ajan teollisuudesta ja elinkeinoista kertovia kohteita. Valtakunnallisesti merkittävien kohteiden ohella maakunnan alueelta tunnetaan noin 1800 muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä sekä noin 360 muuta kulttuuriperintökohdetta. Tietoa maakunnan VARK-alueista on luettavissa osoitteessa <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/valtakunnallisesti-merkittavat-arkeologiset-kohteet-vark> ja muista arkeologisista kohteista osoitteessa <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/>.

Pohjois-Karjalan alueellinen vastuumuseo on kaavan luonnosvaiheessa antamassaan lausunnossa (1164/00.01.06/202413.09.2024) todennut, että arkeologinen kulttuuriperintö sekä siihen liittyvä lainsäädäntö on tuotava selkeämmin esiin. Museo pitää valitettavana, ettei kommenttia ole huomioitu vaan käsittely on lykätty hankkeiden tarkempaan suunnitteluvaiheisiin.

Esimerkkinä arkeologisen kulttuuriperinnön puutteellisesta esille tuomisesta museo mainitsee tuulivoima-alueiden kohdekortit, joissa on mainittu niin luonnonsuojelualueet kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja kulttuurimaisemat arkeologisen kulttuuriperinnön jäädessä kokonaan mainitsematta. Sama puute on nähtävissä kaavaselostuksessa, jossa arkeologisen kulttuuriperinnön suojeluun liittyvää lainsäädäntöä ei ole mainittu lainkaan, vaikka kaavaselostuksen luvussa 7.2 luotellaan niin ympäristönsuojelulaki kuin rakennussuojelulaki, luonnonsuojelulaki, laki liikennejärjestelmästä ja maanteistä, vesilaki, metsälaki, maa-aineslaki, kaivoslaki ja jätelaki. Kaavassa käsiteltävillä teollisen kokoluokan

voimalahankkeilla on merkittäviä vaikutuksia arkeologisen kulttuuriperinnön kohteille, joten ne on syytä tuoda selkeämmin esille.

Lopuksi museo esittää maakuntaliitolle harkittavaksi, että maakuntakaavoituksen seuraavassa vaiheessa yhdeksi tutkittavaksi teemaksi otetaan maakunnan arkeologinen kulttuuriperintö mukaan lukien VARK-inventoinnin aikana tunnistetut kohteet, muut muinaismuistolain rauhoittamat muinaisjäännökset sekä muut kulttuuriperintökohteet. Pohjois-Karjalan maakuntakaavoituksessa arkeologinen kulttuuriperintö on tyypillisesti jäänyt vähäiselle huomiolle ja aiheen temaattinen käsittely maakuntakaavoituksen seuraavassa vaiheessa on museon näkemyksen mukaan varteenotettava keino tilanteen kohentamiseen.

Yhteyshenkilönne Pohjois-Karjalan alueellisessa vastuumuseossa ovat arkeologi Ville Hakamäki (ville.hakamaki@joensuu.fi, 050 301 8302) sekä intendentti Mikko Westman (mikko.westman@joensuu.fi, 050 305 8408).

Museonjohtaja

Tarja Raninen-Siiskonen

Intendentti

Mikko Westman

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti asianhallintajärjestelmässä. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamossa.

JAKELU

Museovirasto
Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus